

Türk Tarihçileri

Editör: Ahmet ŞİMŞEK

Fatma ACUN • Ahmet KANLIDERE • Bülent ARI • Necmettin ALKAN
Mehmet Yaşar ERTAŞ • Rahmi Deniz ÖZBAY • Cenk REYHAN • İbrahim ŞİRİN
Ahmet ÖZCAN • Funda SELÇUK ŞİRİN • Ufuk ÖZCAN • Mustafa ALİCAN
Mehmet Kaan ÇALEN • Fatih DURGUN • Gökhan KAĞNICI • Hasan IŞIK

— 2. Baskı —

 PEGEM
AKADEMI

Editör: Ahmet ŞİMŞEK

TÜRK TARİHÇİLERİ

ISBN 978-605-318-737-0
DOI: 10.14527/9786053187370

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2017, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindeks.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

1. Baskı: Aralık 2016, Ankara
2. Baskı: Ekim 2017, Ankara

Yayın-Proje: Özlem Sağlam
Dizgi-Grafik Tasarım: Didem Kestek
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım A.Ş.
İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 2284 Sokak No:105
Yenimahalle/ANKARA
(0312 394 55 91)

Yayıncı Sertifika No: 14749
Matbaa Sertifika No: 26687

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net

Türk Tarihçiliğine büyük bir soluk getirmiş olan,
geçenlerde rahmeti rahmana kavuşan *Kutb'ül Müverrihin*
Prof. Dr. **Halil İnalçık** Hocamızın aziz hatırasına..

ÖN SÖZ

Uzun zamandır üniversitelerde verdiğimiz derslerde tarih bölümüne devam eden ya da bölümü bitirmiş genç arkadaşlarda genel olarak tarihçiler özel olarak da Türk tarihçileri hakkında büyük bir malumat eksikliği olduğunu fark ettik. Yine gözlemlediğimiz kadarıyla bu gençlerimizin çoğunluğu, neredeyse sadece lisans düzeyinde ders kitabı olarak okudukları tarihçileri tanımaktadır. Hatta daha somut örnekler üzerinden söylemek gerekirse, İbrahim Kafesoğlu'nu, kitabını okumaktan dolayı belki ismen duymuş olmakta, ama genel Türk tarihi alanının kurucusu olan Zeki Velidi Togan'ı hiç tanımamaktadır. Halil İnalçık Hocamız, kitapları derslerde okutulduğu için bilinmekte ama bir Cemal Kafadar, bir Suraiya Faruqi tarih formasyonu alanların geneli tarafından maalesef bilinmemektedir. Okutulan ders kitabı yazarı olan iktisat tarihçisi X bilinmesine karşın, bir Barkan, bir Akdağ, bir Ülgener hiç işitilmemiş isimler hanesinde kalmaktadır. Meslekten tarihçi olmamasına karşın eski Türk tarihine büyük katkılar sağlamış Sencer Divitçioğlu adı ise neredeyse hiç duyulmamıştır. Bu durum genç tarihçilerin, Türkiye'de var olan büyük tarih birikimine nüfuz etmeleri önünde bir engel olmasının yanı sıra, tarihî bilgi ve görgülerini de ciddi sınırlayan bir olumsuzluk şeklinde belirlemektedir. Oysa disiplinleri büyüten, onları var eden öncü kişiler ve onların yaptıklarıdır. Onların açtıkları yolun genişletilmesi, onların bilinmesiyle, eserlerinin tanınmasıyla ve dahası bunlara yapılacak eleştiri ve katkılarla mümkündür. Bu durum hem tarih disiplini yeni söz söylemek adına hem de 'ahde vefa' yönüyle bir gerekliliktir.

Türkiye'de bunu sosyoloji ve felsefe bölümlerinin bir nebze yapmış olması sevindirici olmakla birlikte tarih alanında çeviri bir çalışma dışında Türk tarihçilerini konu alan telif bir kitabın olması üzücüdür. *Türk Tarihçileri* adlı çalışmamız bütün bu sebeplerden ortaya çıkmıştır. Ancak hemen belirtelim ki sosyoloji bölümlerinde *Türk Sosyologları* ve felsefe bölümlerinde *Türk Felsefecileri* adlı derslerin

ve ders kitaplarının olması bizi doğrudan cesaretlendiren iki önemli örnek olmuştur. Böyle bir fikri meslekten değerli hocalarımızla konuştuğumuzda onların da teşvik ve tavsiyeleriyle bu elinizdeki kitabı planlamış olduk. Bu bağlamda **Türk Tarihçileri** kitabımız, lisans öğrencileri başta olmak üzere konuya ilgi duyan herkese, öncü (yol açan) tabir ettiğimiz Türk tarihçilerini belli açılardan inceleyerek onların kısa bibliyografyaları yanında asıl tarihçiliklerini ve alanlarına katkılarını göstermek amacıyla hazırlanmıştır.

Türkiye’de cari olan her bir çalışma alanı/kürsü/anabilim dalında yol açmış/kapı aralamış öncü isimlere bu sınırlı kitap sayfalarımızda yer vermeye çalıştık. İsimlerin kimler olması gerektiği üzerinde epeyce tartıştık. Planlamamıza rağmen Cemal Kafadar ve Aydın Sayılı Hocalarımızı konu alan bölümleri, yazarlardan kaynaklı gecikmelerden dolayı maalesef kitabımızın bu baskısına alamadık. Her ne kadar kapsayıcı olmasına çok gayret sarf etmişsek de eminiz ki kıymetli pek çok isim kitabımızda yer alamadı. Bu eksiklik(ler), kitap sınırları çerçevesinde kaçınılmaz gerçekleşti. Bu sebepten yapılacak eleştirilerde çalışmamızın bir seçki olduğu gerçeği mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Okunabilirliği dikkate alınarak belki yeni baskılarında önemli bulunan başka tarihçilerin de eklenmesiyle kitabımızın konu çerçevesi biraz daha genişleyebilecektir. Kaldı ki Türk tarihçiliğine ilişkin bu büyük birikimi bir kitabın sınırlı sayfalarına sığdırmanın mümkün olamayacağını da biliyoruz. Umarız ki başka çalışmalarda Türkiye’deki her bir tarih çalışma alanının çok daha detaylı monografilerinin çıkarılması, önemli isimlerinin çeşitli yönlerden incelenmesi çok daha geniş isim kadrolarıyla yazılması mümkün olur da biz de keyifle okuruz.

Kitabımızda her bir bölümün hem kendi içinde hem de kitap açısından bir bütünlük arz etmesi ve okunmasını kolaylaştırmak için yazarlarımızla müzakere ederek ve mutabık kalarak bazı müdahalelerde bulunmaya çalıştık. Ancak buna rağmen hemen belirtelim ki *her bir bölüm, yazarının tasarrufu çerçevesinde biçimlenmiştir*. Kitabımızı 2016 Güz dönemi başında yayınlamayı planlamamıza rağmen

men maalesef ülkemizde geçtiğimiz yaz yaşanan olumsuz süreçler yüzünden üç aylık zamansal bir sapma ile tamamlayabildik.

Kitap 4 ana bölüm ve 16 alt bölümden oluştu. *Gelenekten Modern Döneme Türk Tarihçiliği* ana başlığında “Kronikler Dönemi” başlığında Osmanlı tarihyazımı deneyimi ve bu birikimin iki usta ismi olan Naima ve Katip Çelebi’yi Mehmet Yaşar Ertaş, “Gelenekle Modernlik Arası Tarihçiliği” Ahmet Cevdet Paşa örneğinde Necmettin Alkan, “Erken Modern Türk Tarihçileri” örneğinde Ahmet Refik Altınay’ın tarihçiliğini ise Mehmet Kaan Çalen yazdı.

Modern Türk Tarihçiliği ana başlığında “Modern Türk Tarihçiliğinin Başlangıcı” bölümünde yer alan Mehmet Fuat Köprülü’yu ise Fatma Acun inceledi.

Türkiye’de Tarih Çalışma Alanları ve Tarihçiler ana başlığında yer alan “Türkiye’de Eskiçağ Tarihçiliği ve Sedat Alp”i Gökhan Kağanı; “Türkiye’de Genel Türk Tarihçiliği ve Zeki Velidi Togan”ı Ahmet Kanlıdere; “Türkiye’de İslam Tarihçiliği ve Mustafa Asım Köksal”ı Mustafa Alican; “Türkiye’de Selçuklu Tarihçiliği ve Osman Turan”ı Fatih Durgun; “Türkiye’de Osmanlı Tarihçiliği ve Halil İnalcık”ı öğrencisi Bülent Arı; “Türkiye’de Cumhuriyet Tarihçiliği ve Tarık Zafer Tunaya”yı Funda Selçuk Şirin; “Türkiye’de İktisat Tarihçiliği: Ömer Lütfi Barkan ve Mustafa Akdağ”ı Rahmi Deniz Özbay yazdılar.

Türkiye’de Diğer Tarih Çalışma Alanları ve Tarihçiler ana başlığında ise “Türkiye’de Zihniyet Tarihçiliği ve Sabri Ülgener”i İbrahim Şirin; “Türkiye’de Modernleşme Tarihçiliği ve Niyazi Berkes”i Cenk Reyhan; “Türkiye’de Tarihe Tezli Bakış ve Sencer Divitçioğlu”nu Ufuk Özcan, “Türkiye’de Popüler Tarihçilik ve Reşat Ekrem Koçu”yu Ahmet Özcan ve “Türkiye’de Yerel Tarihçilik ve M. Çağatay Uluçay”ı ise Hasan Işık kaleme aldılar.

Okumayı kolaylaştırmak ve kitap bütünlüğünü sağlamak için incelenen her bir tarihçinin tarihçiliğini olabildiğince şu sorular çerçevesinde işlemeye çalıştık:

- Tarihçi, hangi okullardan/kişilerden, nasıl bir eğitim almıştır? Nasıl yetişmiştir?
- Çalışma alanına nasıl yönelmiş, hangi konularda çalışma yapmıştır? Eserleri nelerdir? Opus Magnum'u nedir?
- Tarih araştırma ve yazım süreçlerinde nasıl bir yol izlemiştir?
- Tarihe nasıl bakmış, nasıl algılamış, nasıl değerlendirmiştir?
- Alanına nasıl katkılar sağlamıştır? (Kavram, tez, bilgi, yaklaşım vs. katkıları bakımından)
- Genel olarak değerlendirildiğinde hangi ekole yakın ya da mensup olarak tanımlanabilir?
- Alanında nasıl bir etki oluşturmuştur?
- Kimleri yetiştirmiş ya da yetişmesi için etkilemiştir?

Kısa tarihçesi ile başlangıç yapılan her bir bölüm, kürsü/anabilim dalı/ çalışma alanının öncüsünün bu sorulara göre işlenen tarihçiliğinin anlamlı bir bütünlükte sunulması amaçlandı.

“Türkiye’de Tarihyazımı Çalıştayları”ndan (www.tarihyazimi.org) yansıyan öneri/fikirlere göre Türk tarihçiliğini zenginleştirecek yeni çalışmalarda buluşmak üzere kitabımızın okuruna katkı sağlamasını dileriz.

Saygılarımızla

Prof. Dr. **Ahmet Şimşek**

Beyazıt/ İstanbul

20 Kasım 2016

Bölümler ve Yazarları

- Bölüm 1 Klasik Dönem Osmanlı Tarihçiliği: Naima ve Kâtip Çelebi**
Prof. Dr. Mehmet Yaşar Ertaş, Sakarya Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
- Bölüm 2 Gelenekten Moderniteye Geçişte Osmanlı Tarihçiliği ve Ahmet Cevdet Paşa**
Prof. Dr. Necmettin Alkan Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
- Bölüm 3 Erken Modern Türk Tarihçileri ve Ahmet Refik (Altınay)**
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Kaan Çalen, Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
- Bölüm 4 Modern Türk Tarihçiliğinin Başlangıcı ve Mehmet Fuat Köprülü**
Prof. Dr. Fatma Acun Hacettepe Üniversitesi, İnkılap Tarihi Enstitüsü
- Bölüm 5 Türkiye’de Eskiçağ Tarihçiliği ve Sedat Alp**
Yrd. Doç. Dr. Gökhan Kağnıcı Uşak Üniversitesi
Fen – Edebiyat Fakültesi
- Bölüm 6 Türkiye’de Genel Türk Tarihçiliği ve Zeki Velidi Togan**
Prof. Dr. Ahmet Kanlıdere Marmara Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi
- Bölüm 7 Türkiye’de İslâm Tarihçiliği ve Mustafa Asım Köksal**
Doç. Dr. Mustafa Alican Adıyaman Üniversitesi
- Bölüm 8 Türkiye’de Selçuklu Tarihçiliği ve Osman Turan**
Yrd. Doç. Dr. Fatih Durgun İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Bölüm 9 Türkiye’de Osmanlı Tarihçiliği ve Halil İnalçık

Prof. Dr. Bülent Arı Sebahattin Zaim Üniversitesi

Bölüm 10 Türkiye’de Cumhuriyet Tarihçiliği ve

Tarık Zafer Tunaya

Doç. Dr. Funda Selçuk Şirin Kocaeli Üniversitesi

Fen-Edebiyat Fakültesi

Bölüm 11 Türkiye’de İktisat Tarihçiliği: Ömer Lütfi Barkan ve

Mustafa Akdağ

Prof. Dr. Rahmi Deniz Özbay Marmara Üniversitesi

İktisat Fakültesi

Bölüm 12 Türkiye’de Zihniyet Tarihçiliği ve Sabri Ülgener

Doç. Dr. İbrahim Şirin Kocaeli Üniversitesi

Fen-Edebiyat Fakültesi

Bölüm 13 Türkiye’de Modernleşme Tarihçiliği ve

Niyazi Berkes

Prof. Dr. Cenk Reyhan Gazi Üniversitesi,

Edebiyat Fakültesi

Bölüm 14 Türkiye’de Tezli Tarihçilik ve Sencer Divitçioğlu

Prof. Dr. Ufuk Özcan İstanbul Üniversitesi Edebiyat

Fakültesi

Bölüm 15 Türkiye’de Popüler Tarihçiliği ve Reşat Ekrem Koçu

Doç. Dr. Ahmet Özcan Çankırı Karatekin Üniversitesi

Bölüm 16 Türkiye’de Yerel Tarihçilik ve

Mustafa Çağatay Uluçay

Yrd. Doç. Dr. Hasan Işık Beyazıt Üniversitesi

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Ön Söz..... v

I. Kısım

Gelenekten Modern Döneme Türk Tarihçiliği

1. Bölüm Klasik Dönem Osmanlı Tarihçiliği: Naima ve Kâtip Çelebi – Prof. Dr. Mehmet Yaşar Ertaş3
2. Bölüm Gelenekten Moderniteye Geçişte Osmanlı Tarihçiliği ve Ahmet Cevdet Paşa - Prof. Dr. Necmettin Alkan33
3. Bölüm Erken Modern Türk Tarihçileri ve Ahmet Refik (Altınay) - Yrd. Doç. Dr. Mehmet Kaan Çalen45

II. Kısım

Modern Türk Tarihçiliği

4. Bölüm Modern Türk Tarihçiliğinin Başlangıcı ve Mehmet Fuat Köprülü - Prof. Dr. Fatma Acun65

III. Kısım

Türkiye’de Kürsüler/Çalışma Alanları ve Tarihçiler

5. Bölüm Türkiye’de Eskiçağ Tarihçiliği ve Sedat Alp - Yrd. Doç. Dr. Gökhan Kağnıcı.....85
6. Bölüm Türkiye’de Genel Türk Tarihçiliği ve Zeki Velidi Togan - Prof. Dr. Ahmet Kanlıdere103
7. Bölüm Türkiye’de İslâm Tarihçiliği ve Mustafa Asım Köksal - Doç. Dr. Mustafa Alican125
8. Bölüm Türkiye’de Selçuklu Tarihçiliği ve Osman Turan - Yrd. Doç. Dr. Fatih Durgun139

9. Bölüm Türkiye’de Osmanlı Tarihçiliği ve Halil İnalıcık - Prof. Dr. Bülent Arı	157
10. Bölüm Türkiye’de Cumhuriyet Tarihçiliği ve Tarık Zafer Tunaya - Doç. Dr. Funda Selçuk Şirin	187
11. Bölüm Türkiye’de İktisat Tarihçiliği: Ömer Lütfi Barkan ve Mustafa Akdağ - Prof. Dr. Rahmi Deniz Özbay.....	203

IV. Kısım

Türkiye’de Diğer Tarih Çalışma Alanları ve Tarihçiler

12. Bölüm Türkiye’de Zihniyet Tarihçiliği ve Sabri Ülgener - Doç. Dr. İbrahim Şirin.....	239
13. Bölüm Türkiye’de Modernleşme Tarihçiliği ve Niyazi Berkes - Prof. Dr. Cenk Reyhan.....	259
14. Bölüm Türkiye’de Tezli Tarihçilik ve Sencer Divitçioğlu - Prof. Dr. Ufuk Özcan	275
15. Bölüm Türkiye’de Popüler Tarihçiliği ve Reşat Ekrem Koçu - Doç. Dr. Ahmet Özcan	293
16. Bölüm Türkiye’de Yerel Tarihçilik ve Mustafa Çağatay Uluçay - Yrd. Doç. Dr. Hasan Işık.....	309
Seçilmiş Kaynakça- Prof. Dr. Ahmet Şimşek.....	325

1. KISIM

GELENEKTEN MODERN DÖNEME TÜRK TARİHÇİLİĞİ

1. BÖLÜM

KLASİK DÖNEM OSMANLI TARİHÇİLİĞİ: NAİMA VE KÂTİP ÇELEBİ

*Mehmet Yaşar Ertaş**

Osmanlı'da gaza kültürü, gazi ve dervişlerin hayat hikâyeleri üzerinden ilk dönem tarih birikiminin ana çerçevesini belirlemiştir. Battalnâme, Hamzanâme, Saltuknâmeve Menakıbnâme gibi çok sonraları yazıya geçirilen efsanevi anlatılar, ilk Osmanlı tarih eserleri sayılabilir.¹ Ne var ki bunlar, yazılı olmayıp nesilden nesile aktarıldığı için dönemleri hakkında açık ve net bir tarihi bilgi ortaya koymaktan uzaktır.² Ancak bu anlatılar, ilk dönem Osmanlı tarihinin sosyal, kültürel, düşünsel ve inanç yapısının bir parçası olmasından dolayı konuya dair birer tarihî kanıttır.

Osmanlı tarihinin ilk yazılı kaynakları da, uç bölgesindeki gazi ve dervişlerin efsanevi tarih anlatılarıyla aynı kültürel coğrafyanın

* Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
myasarertas@gmail.com

2 İlk dönem Osmanlı tarih yazımıyla ilgili geniş değerlendirme ve tartışmalar için bk. Cemal Kafadar, *İki Cihan Âresinde Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Çev. Ceren Çıkm, Birleşik Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 97-180; Colin Imber, "İlk Dönem Osmanlı Tarihinin Kaynakları", *Söğüt'ten İstanbul'a Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, Der. Oktay Özel, Mehmet Öz, İmge Kitabevi, İstanbul, 2000, s. 39-71; Victor. L. Ménage, "Osmanlı Tarih Yazıcılığının İlk Dönemleri", *Söğüt'ten İstanbul'a Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, a.g.e., s. 73-91; Halil İnalçık, "Osmanlı Tarihçiliğinin Doğuşu", a.g.e., s. 93-117.